

Förslag till beslut om bildande av naturreservatet Lärjeåns dalgång i Göteborgs Stad

Förslag till beslutshandling
april 2019

Göteborgs Stad
Stadsbyggnadskontoret

Förslag till beslutshandling

Datum: 2019-05-21

Diarienummer SBK: 1935/88
Handläggare SBK
Emma Svensson
Tel: 031-368 19 37
emma.svensson@sbk.goteborg.se

Förslag till beslut om bildande av naturreservatet Lärjeåns dalgång

Beslutshandling

Förslaget omfattar följande handlingar:

Beslutshandling med bilagor:

- Bilaga 1a. Beslutslista
- Bilaga 1b. Inkomma yttranden med ställningstagande (tillkommer senare)
- Bilaga 2. Skötselplan
- Bilaga 3 a-c Skötselområden
- Bilaga 4 Översiktskarta
- Bilaga 5 Natura 2000
- Bilaga 6 a-c Friluftsliv
- Bilaga 7 a-c Fornlämningar
- Bilaga 8 Kommunägd mark
- Bilaga 9 Detaljplanelagd mark
- Bilaga 10 Fastighetsförteckning (tillkommer senare)
- Bilaga 11 Sändlista (publiceras inte på internet)

Beslut

- Byggnadsnämnden förklarar området som avgränsats på kartan i bilaga 1a som naturreservat. Beslutet fattas med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken.
- Beslutet riktar sig till allmänheten, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområde berörs inom reservatsområdet.
- Namnet ska vara **Naturreservatet Lärjeåns dalgång**. Naturreservatets gränser ska märkas ut i terrängen
- Byggnadsnämnden fastställer skötselplanen för naturreservatets långsiktiga skötsel, bilaga 2. Beslutet fattas med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Naturreservatets syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- Bevara och utveckla ett värdefullt tätortsnära ravinlandskap med höga naturvärden, friluftsvärden och kulturhistoriska värden. Ravinlandskapet innefattar vattendragen, ravinlövskogarna och de omgivande betes- och jordbruksmarkerna.
- Bevara och utveckla ett lövrikt område med värdefulla ädellövskogar.
- Bevara de inom området förekommande naturtyperna och arterna som ingår i EU:s nätverk av skyddsvärda områden, Natura 2000, i gynnsamt tillstånd.
- Bevara biologisk mångfald och hotade arter knutna till värdefulla livsmiljöer såsom ädellövskog och vattenmiljöer.
- Medverka till att en god ekologisk status enligt EU:s ramdirektiv för vatten uppnås och bibehålls.
- Utveckla och bevara ett område som är attraktivt för friluftslivet där besökaren ska kunna se och uppleva områdets typiska livsmiljöer och arter.

Syftet ska nås genom att:

- Ravinmiljöer värnas och utvecklas främst genom naturens egna processer med ras och småskred som skapar nya miljöer.
- Området skyddas mot exploatering.
- Befintliga ängs- och betesmarker hävdas och betesdriften återupptas i igenväxande betesmarker.
- Lämpliga åtgärder utförs för att förbättra vattendragens ekologiska status.
- Utvecklingen av lövskogarna gynnas genom riktad naturvårdskötsel.
- Hyggesfritt skogsbruk används för att förvalta barrskogsområdena.
- Åtgärder för att gynna friluftslivet utförs och detta görs med hänsyn till områdets känslighet.

Skälen för beslutet

Lärjeåns dalgång är utpekad som lämpligt för reservatsbildning i *Program för skydd av tätortsnära naturområden i Göteborgsregionen*. Programmet har tagits fram av Länsstyrelsen i Västra Götalands län i samarbete med kommunerna i Göteborgsregionen. I rapporten redovisas ett antal områden i Göteborgsregionen som bör ges ett varaktigt skydd genom naturreservatsbildning. Kvaliteter som lyfts fram för Lärjeån är mycket höga upplevelsekvaliteter knutna till ett vackert och varierat landskap med lövskog med stor mångfald, vatten och stora öppna områden med vackra landskapslinjer och låg bullernivå.

I dalgången finns höga naturvärden, både knutna till själva vattendragen och till de omgivande lövskogarna. I reservatet förekommer ett flertal utpekade Natura 2000-habitat samt Natura 2000-arterna lax (i sötvatten) och flodpärlmussla. De prioriterade bevarandevärdena i naturreservatet är områdets värdefulla reproduktionsområde för lax, öring och flodpärlmussla samt de artrika ädellövskogarna och betesmarkerna. I reservatet finns sumpskogar och andra våtmarksområden som har ett högt bevarandevärde. Områdets höga friluftsvärden är också ett prioriterat bevarandevärde i naturreservatet. Reservatsbildningen är ett led i att uppfylla Sveriges åtagande att skydda och vårda Natura 2000-områden. Dessutom bidrar reservatsbildningen till att uppfylla flera av de nationella, regionala och lokala miljömålen.

Lärjeån och biflöden påverkas redan idag på olika sätt av mänsklig verksamhet. Delar av dalgången kantas av bostadsområden men också vissa mindre industriområden. Det finns många flöden av dagvatten från tak och hårdgjorda ytor ner i ravinerna. Lärjeån påverkas också av läckage av bekämpningsmedel och gödning från omkringliggande jordbruksmarker. Nya byggnader och vägar nära Lärjeån kan medföra ytterligare negativ påverkan på vattendragens vattenkvalitet samt ytterligare behov av skredsäkring. Vattenflödet i Lärjeån varierar kraftigt vilket leder till stor erosionsrisk vid höga flöden. På sikt behöver åtgärder utföras i Lärjeåns avrinningsområde för att bromsas vattnets väg ner mot Lärjeån, till exempel inom dagvattenhanteringen och i jordbrukslandskapet. I bevarandeplanen för Natura 2000-området ses erosionsproblem med påföljande behov av skredsäkring som en negativ påverkan på Lärjeån. De största hoten mot ädellövskogarna är framförallt avverkningar som leder till kontinuitetsbrott i trädskiktet och åtgärder som förändrar hydrologin genom till exempel dikning. Andra faktorer som kan påverka naturreservatet negativt är avverkning av barrskogar, reglering av vattendraget för vattenverksamhet samt eutrofiering, hög erosion och igenslamning, med påföljande behov av skredsäkring. Betesdriften behöver återupptas i betesmarker som håller på att växa igen. Betesmarkerna och de värden som är knutna till dessa kräver kontinuerlig skötsel i form av bete, slåtter, eller röjning för att markerna ska hållas öppna och bevara sina värden. Det kommer krävas åtgärder för att hålla leder och anläggningar för friluftslivet i bra skikt. På flera platser i reservatet riskerar leder och gångbroar över vattendragen att skadas av höga vattenflöden och erosion. Det behöver genomföras åtgärder i flera av vattendragen för att dessa ska uppnå god ekologisk status och för att bidra till en gynnsam bevarandestatus för flera arter. Skötselplanen ger befogenheter och möjlighet att rikta resurser till skötsel och anläggning för att klara detta. Prioriterade åtgärder som anges i Natura 2000-områdets bevarandeplan är att upprätthålla eller återställa värdefulla reproduktionsområden för lax och havsöring, behålla och förbättra stammen av flodpärlmussla samt bevara ädellövskogarnas artrikedom.

För att kunna säkerställa områdets höga natur- och friluftsvärden samt god bevarandestatus för de utpekade arterna och naturtyperna, behöver området långsiktigt skydd samt skötsel. Detta görs bäst genom bildandet av ett naturreservat. Åtgärder som

riskerar att skada naturvärdena förbjuds och området kommer att förvaltas genom en skötselplan och bevarandemålen för arter och naturtyper följs upp regelbundet.

Beslut om föreskrifter

För att uppnå syftet med reservatet beslutar byggnadsnämnden, Göteborg stad med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken och 22 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att nedan angivna föreskrifter ska gälla i naturreservatet.

A. Föreskrifter om inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att använda mark- och vattenområden (7 kap. 5 § miljöbalken)

Utöver föreskrifter och förbud enligt andra författningar är det förbjudet att:

1. Uppföra byggnader eller anläggningar/anordningar.
Vad gäller undantag med tillståndsplikt, se nedan.
2. Uppföra mast, vindkraftverk, antenn eller liknande.
3. Gödsla, kalka eller använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel.
Åkermark är undantagen. Bekämpning av invasiva arter är undantagen.
4. Spränga, borra, gräva, schakta, bedriva täkt, fylla ut eller utföra liknande åtgärd på land eller i vatten.
5. Anordna upplag eller deponera massor.
För jord- och skogsbruksändamål får tillfälliga upplag under högst två månader anordnas.
6. Anlägga väg, vägbro, vändplats eller parkeringsplats.
*Reparation och underhåll av befintliga vägar är undantagna.
Vad gäller undantag med tillståndsplikt se sedan.*
7. Ta bort eller skada stengärdsgård och odlingsröse.
8. På kommunal mark: ta ner eller skada träd eller buskar.
9. Ta vatten från Lärjeån eller biflödena för bevattning under torrperioder och perioder med mycket låga flöden.
10. Avverka, gallra eller röja träd i anslutning till vattendrag.
Mindre avgränsade sträckor i betesmarker som behövs för att betesdjur ska kunna komma ner till ån för att dricka är undantagna.
11. Inom Natura 2000-område (bilaga 5) låta betesdjur gå ner till vattnet.
12. Plantera in fisk i dammar eller våtmarker.

Det är vidare förbjudet att utan Göteborgs stads (Byggnadsnämndens) tillstånd:

13. Uppföra ekonomibyggnad eller anläggning för jordbrukets behov, till exempel växthus, förråd eller liknande.
14. Uppföra tillbyggnad av befintlig byggnad eller anläggning/anordning.

15. Uppföra byggnad och anläggning/anordning som behövs för att säkra Göteborgs stads vattenförsörjning.
16. Uppföra jaktorn
17. Anlägga mark- och luftledning med tillhörande anläggning för till exempel el, data, telefoni samt vatten och avlopp.
18. Dika, dämna, valla in eller avleda vatten.
Underhållsrensning av befintliga diken är undantaget.
19. Ersätta befintlig bro.
20. Anlägga vandringsled eller väg för cykel, ridning och liknande.
21. Anlägga skogsbilväg.
22. Bredda bil-, gång- eller cykelväg.
23. Anlägga våtmark eller damm (gäller även bevattningsdamm).

Föreskrifter enligt A ovan gäller inte i följande fall:

- När förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför åtgärder enligt gällande skötselplan och åtgärderna som framgår under B-föreskrifterna.
- Vid reparation, underhåll och förvaltning av nedgrävda ledningar och befintliga luftledningar med tillhörande anläggningar enligt gällande ledningsrätt, nyttjanderätt eller servitut. Även trädsäkring av befintliga luftledningar är undantagna. Träd som tas ner ska läggas på av förvaltaren anvisad plats. Markskador ska undvikas. Naturreservatets förvaltare ska informeras innan arbetet påbörjas, men vid akuta åtgärder så snart som möjligt efteråt.
- Vid åtgärder som förbättrar mark- och vattenmiljön, kopplade till deponier i anslutning till reservatet. Sådana åtgärder ska göras med största hänsyn till reservatets syften.

B. Föreskrifter om förpliktelser för ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheter att tåla visst intrång (7 kap. 6 § miljöbalken).

Ägare och innehavare av särskild rätt ska tåla att följande anordningar utförs och att följande åtgärder vidtas:

1. Utmärkning av reservatet samt uppsättning av informationstavlor.
2. På kommunal mark: borttagning av gångbroar över vattendragen samt reparation av befintliga broar. Avstängning av broar som kan utgöra en säkerhetsrisk.
3. På kommunal mark: skogsförvaltning av barrskogsområden.
4. På kommunal mark: Anordning av anläggning såsom gångvägar och leder, rastplats, informationsskyltar, parkeringsplatser, eldplatser och uppsamlingskärl för avfall eller liknade åtgärder.
5. Skötsel av marker och kulturhistoriska lämningar såsom, röjning, slåtter, plantering, betesdrift, stängsling eller liknande åtgärder.

6. Skötsel av vattendrag och andra våtmarksområden, såsom biotopstärkande åtgärder med hänsyn till flodpärlmusslan och andra arter. Exempel på åtgärder som kan bli aktuella är utsättning av öring och återställning av rensade sträckor genom att flytta stenblock från strandkanten tillbaka ut i vattenmiljön. Även utgrävning och resning av dammar/våtmarker kan bli aktuellt.
7. Undersökningar i syfte att följa utvecklingen av reservatet, till exempel av djur- och växtarter samt av mark- och vattenförhållanden. Undersökningarna ingår i uppföljningen av skötselplanen och av reservatets syften.

C. Ordningsföreskrifter om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt inom naturreservatet (7 kap. 30 § miljöbalken).

Ordningsföreskrifterna gäller omedelbart, även om de överklagas.

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar är det förbjudet att:

1. Elda.
Eldning i friluftskök, i medhavd grill eller på anvisad plats är undantagen.
2. Ta ner eller på annat sätt skada levande träd och buskar eller ta ut död ved från reservatet.
3. Plantera ut främmande eller invasiva växter eller djur.
4. Inom markerat område på bilaga 6 a-b cykla eller rida.
5. Gå, cykla eller rida över bro som har stängs av för passage av Göteborgs stad.
6. Rida eller cykla på markerad gångstig/vandringsled.
Hjälpmiddel för funktionshindrande är undantagna.
7. På markerade leder och i betesmarker med betesdjur medföra lösgående hund.
Jakträttsinnehavare vid jakt, eftersök av skadat vilt eller vallhundar vid djurskötsel är undantagen.

Det är vidare förbjudet att utan tillstånd från Göteborgs stad (byggnadsnämnden):

8. Anordna läger, tävling och arrangemang.
Tävlingar eller liknande arrangemang vid paddocken vid Storås ridklubb är undantagna.

Föreskrifterna enligt C ovan gäller inte:

- När förvaltaren eller den förvaltaren utser, utför åtgärder som behövs för naturreservatets vård och skötsel och som åtgärder som framgår under B.

Reservatsföreskrifterna ska inte utgöra hinder mot de åtgärder som kan utföras enligt detaljplaner som ingår i naturreservatet (bilaga 9) och områdesbestämmelserna för Bergums byar och områdesbestämmelser för fritidshus i Rydet.

Administrativa uppgifter

Namn:	Naturreseptatet Lärjeåns dalgång
NVR id:	Tillkommer senare
Natura 2000-beteckning	SE0520167 Lärjeån
Kommun:	Göteborg
Län:	Västra Götaland
Areal:	ca 1600 ha
Lägesbeskrivning:	Östra Göteborg, intill Angered, Hjällbo och Olofstorp
Fastigheter, ägare och nyttjanderättshavare:	Tillkommer senare
Markägarkategori	Enskild och kommunal
Förvaltare:	Göteborgs Stad
Naturgeografisk region:	Nemoral zon. Sydöstra Norges och sydvästra Sveriges kuperade barr- och lövskogsländskap (21) – södra Västergötlands sprickdalsområde (21 b)
Typindelning enligt vattendirektivet	Sydväst, söder om norrlandsgränsen, inom vattendelaren till Västerhavet, under 200 meter över havet.
Vattenförekomst (HID):	SE641160-333874 Lärjeån från mynningen i Göta älv till Gråbo SE641687-128380 Kvarnabäcken SE641522-128081 Hultabäcken SE641442-127853 Mölnebäcken

Ärendets handläggning

Göteborgs kommunfullmäktige beslöt den 8 september 1988 att uppdra åt Byggnadsnämnden att, i samarbete med berörda nämnder samt länsstyrelsen, ta fram ett förslag till gränser och bestämmelser för naturskydd i Lärjeåns dalgång. I Göteborgs översiktsplan från 1993 anges att Lärjeåns dalgång har brukningsvärd jordbruksmark med särskilt stora värden för natur- och kulturvård och friluftsliv och i den reviderade översiktsplanen från 1999 är Lärjeåns dalgång utpekad som ett område med särskilt stora värden avseende på naturmiljö, friluftsliv och kulturmiljö och delar av området är värdefullt för landskapsbilden. Området föreslås i denna översiktsplan att bli ett kommunalt naturreseptat.

Under 1997 hölls det informationsmöten och underlag såsom beskrivning och karta skickades ut till berörda markägare och förvaltningar. 1998 beslöt Byggnadsnämnden att ge i uppdrag till Stadsbyggnadskontoret att ställa ut förslaget samt att skicka ut förslaget på remiss. Ett beslut med tillhörande föreskrifter var färdiga i maj 2000. I juni 2000 bordlades ärendet i Byggnadsnämnden. I december 2009 fick kontoret ett förnyat uppdrag att upprätta förslag till naturreservat för Lärjeåns dalgång

Under 2012 får en konsult i uppdrag att ta fram förslag på skötselområden, genomföra naturinventeringar, samt GIS-arbete. Konsulten finansierades genom medel från ett LONA-projekt där Stadsbyggnadskontoret var projektledare. Under hösten 2017 hölls informationsmöten med markägare i de östra delarna av området. Föreskrifterna, skötselplanen och andra handlingar har reviderats och reservatsgränsen har setts över. Dessa underlag har tagits fram i nära samarbete med berörda förvaltningar och i samråd med Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Tidigare har det funnits tankar på ett större reservat där mer av odlingslandskapet ingick eftersom hela dalgången har höga värden på landskapsnivå och kulturhistoriska värden. Hela dalgången är dessutom klassad som riksintresse friluftsliv. Efter de synpunkter som framkom vid informationsmötena med privata markägaren har reservatsgränserna justerats och den jordbruksmark som nu ingår i reservatet är till största delen kommunal mark. En bedömning har gjorts vilka områden som har störst värde och som nu ingår i reservatet.

Samtliga berörda mark- och sakägare har förelagts enligt 24 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m. m. att yttra sig över förslag till beslut med föreskrifter och skötselplan genom kungörelsedelgivning i Göteborgs-Posten och Post- och inrikestidningar.

Samtliga av Göteborgs stad kända markägare får förslaget med post till den av Göteborgs stad kända postadressen.

Förslaget till naturreservat har samtidigt remitterats till berörda kommunala nämnder och bolag, Lerums kommun, Länsstyrelsen i Västra Götaland, SGU, Havs- och vattenmyndigheten, Statens jordbruksverket, Riksantikvarieämbetet Skogsstyrelsen och Trafikverket. MSB?

LRF Västra Götaland, Sportfiskarna i Väst, Naturskyddsföreningen i Bohuslän respektive Göteborg, Friluftsförbundet, Göteborgs ornitologiska förening, Bohusläns hembygdsförbund, Föreningen Bohusläns flora, Göteborgs scoutdistrikt. Göteborgsregionens kommunalförbund, Statens Geotekniska Institut, Bohusläns Museum, Göteborgs Naturhistoriska Museum, Botaniska Föreningen i Göteborg, Västsvenska Entomologklubben och Göteborgs Svampklubb med flera, har fått förslaget för kännedom och eventuellt yttrande.

Beskrivning av naturreservatet

Naturreservatet ligger i den nordöstra delen av Göteborgs kommun och utgörs av en mäktig sprickdalgång i väst-östlig riktning, som sträcker sig från centrala Göteborg till Mjörnsänkan i Alingsås. Landskapsbilden är storslagen med stora öppna odlade ytor genombrutna av de nedskurna vattendragen. I den öppna lerdalen höjer sig små distinkta kullar. Ridåer av lövträd och lövskogsdungar finns utspridd i dalen. Den bördiga

odlingsmarken omges av skogsklädda höjder där skogsbryn och sluttningar skapar rum i landskapet. I reservatet finns flera betesmarker med lång beteskontinuitet. På flera håll har nötkreatur bildat så kallade fårstigar dvs. stigar eller terrasser som ligger parallellt med höjdkurvorna, på slänterna ner mot ån. Dessa bidrar till landskapets estetiska värde. I den västra delen av reservatet är andelen lövskog stor och de mest artrika naturmiljöerna utgörs av ädellövskogar och sumpskogar som främst finns i ravinerna mot vattendragen. Ädellövskogarna växer på den näringsrika lerjorden i slänterna och domineras av ask, alm, skogslind, ek och hassel. Närmast vattnet växer på många platser sumpskogar, som domineras av al med höga botaniska värden. Inom reservatet finns kommunens största lindskog samt värdefulla hassellundar. I lövskogarna är det ganska gott om död ved i form av lågor, boträd och torrträd, vilket gynnar många arter. Lärjeån, biflödena och källpåverkade marker bidrar tillsammans till en hög luftfuktighet och god vattentillgång i flera av skogarna. Det finns rikligt med grova träd, värdefull kryptogamflora och mycket mossa som täcker träd och stenar. Ädellövskogarna har lång kontinuitet vilket många arter visar på. Det flesta av skogarna är naturligt uppkomna och endast små partier har troligen växt upp på tidigare hävdad mark. Sedimenten i dalgången är utpräglad rasbenägen vilket är en av de naturliga störningar som är viktiga för utvecklingen av skogens naturvärden. Ädellövskogarna och lövskogarna hyser en artrik kärlväxt- och kryptogamflora, även artrikedomen av landmollusker och insekter är stor.

Lärjeån och flera av biflödena är viktiga lekområden för lax, havsöring och stationär öring. Här finns även ål och ett hotat bestånd av flodpärlmussla. Vattendragets naturliga meandring genom leran har skapat flera korvsjöar. Den rika förekomsten av småvatten är betydelsefull för flera arter. I reservatet finns flera sjöar och i barrskogarna norr och söder om Lärjeån finns flera våtmarker och sumpskog.

Lärjeån är nödråvattentäkt för Göteborgs stads vattenförsörjning, vilket innebär att det finns möjlighet att ta råvatten från Lärjeån för dricksvattenproduktion om råvattenuttag från Göta Älv och Delsjöarna inte är möjlig. Göteborgs kommun har i flera vattendomar från 1949 och framåt erhållit rätt att använda Lärjeån som reserv-/nödvattentäkt, vilket utgör ett tungt allmänintresse i vattensystemet. Det maximala uttaget får vara 1,75 kubikmeter/s, dock inte mera är den tillrinnande vattenmängden. Det betyder att flödet nedströms Lärjeholmsdammen kan, beroende på eventuellt läckage, gå ner mot noll vid dessa tillfällen. Som stöd har man också rätt att reglera ett antal sjöar i avrinningsområdet, nämligen källsjöarna till biflödena Mölnebäcken, Hultabäcken och Kvarnabäcken. Till vart och ett av de två förstnämnda vattendragen ska ett minimiflöde på 10 l/s tappas genom ett rör, medan storleken av avtappningen genom dammens utskov ska betingas av det vid varje tillfälle rådande vattenståndet i sjösystemet. Till Kvarnabäcken ska storleken av avtappningen över skibord och utskov betingas av det vid varje tillfälle rådande vattenståndet i sjösystemet. Efter nyttjande av Stora Lövsjön för nödvattenuttag, samt vid lagningsarbeten, ska en minimitappning om ca 15 l/s tillämpas till Kvarnabäcken.

Kulturmiljö

Området är starkt präglad av jordbrukets utveckling med odlingsspår och hur bebyggelsen är placerad. På Snipeberget, som ligger utanför reservatet norr om Lärjeån, finns odlingsspår från flera skilda perioder och här finns bland annat det bästa exemplet

på terrassåkrar i kommunen. De största byarna i området är Västra och Östra Bergum och dessa utgör goda exempel på den bebyggelse som är karaktäristisk för Lärjeåns dalgång. Byarna har fortfarande en bebyggelsestruktur som påminner om tiden före lagaskifte, med en relativt tät bebyggelse i direkt anslutning till den ursprungliga byplatsen. Gårdsstrukturen är karaktäristisk för området och den medeltida kyrkan har ett väl synligt läge uppe på ett berg. Det finns två medeltida kyrkor i området, Angereds och Bergums kyrka men ingen av dem ligger innanför reservatets gränser. Vid sekelskiftet 1900 anlades Västgötabanan genom Bergum och tågbanan stäckte sig mellan Göteborg och Skara. Västgötabanan lades ner 1967. De före detta stationerna i området och den gamla banvallen har ett lokalhistoriskt värde.

Inom reservatet finns cirka 50 fornlämningar av olika slag, dessa visas på kartan i bilaga 7 a-c. Fornlämningarna består bland annat av boplatser/bytomter, fossila åkrar, fyndplatser, gravfält, hägnadssystem, hållristningar m.m. Vid Östra Bergum finns det enda gravfältet i området, nämligen det som kallas Domelihög och som utgörs av 15 synliga gravar från yngre stenåldern.

Friluftsliv

Lärjeåns dalgång ligger i den nordöstra delen av Göteborgs stad och är ett populärt område att besöka och har ett stort värde för friluftslivet. Delar av dalgången ligger tätortsnära och är ett rekreationsområde som för närboende och som besöksmål för allmänheten. Lärjeleden som är en 7,5 kilometer lång vandringsled, sträcker sig från Lärjeholm i sydväst till ett stycke bortom Angereds centrum. Leden förbinder flera stadsdelar med varandra. Pilgrimsleden som följer Lärjeleden fortsätter till Lödöse. Den gamla tågbanan är idag ett stråk för gående, cyklande och ridande. För att underlätta för friluftslivet finns ett flertal stigar, trappor, spänger, informationsskyltar samt i dagsläget ett 25-tal broar. Ökande vattenmängder på grund av klimatförändringar kommer troligtvis innebära att flera av dessa broar kan behöva tas bort i framtiden.

I Lärjeåns dalgång finns tre större entréer och dessa ligger i anslutning till Angereds stadspark, Bergums fritidslantgård i Olofstorp och vid Geråshallen i Bergsjön. I Angereds stadspark finns en äventyrslekplats och i parken finns även grillplatser, bouleplan, sittplatser, stora gräsytor och utegym. På Bergums fritidslantgård, som är öppet för allmänheten, kan man besöka ett stadsnära jordbruk och uppleva det vackra, omgivande jordbrukslandskapet. Vid Geråshallen, som är en motionsanläggning, finns motionsspår, elljusspår och utegym. Storås ridklubb ligger i anslutning till reservatet och här finns det möjlighet för barn och vuxna att rida utmed anlagda ridvägar i reservatet. Lärjeån är också ett populärt vattendrag för sportfiskare. Sportfiskarna i Göteborg förvaltar fisket i ån på uppdrag av Göteborg stad. Området runt Lärjeholmsdammen är ett lättillgängligt område och en populär fiskeplats för sportfiskare.

En mer utförlig beskrivning av området lämnas i skötselplanen.

Byggnadsnämndens motivering

Lärjeåns dalgång utgör ett mycket värdefullt naturområde bestående av bland annat värdefulla vattendrag och andra våtmarksmiljöer, lövrika skogar med hög andel ädellöv, sumpskogar och betesmarker. Området har stor betydelse både för de närboendes

rekreation och som besöksmål för allmänheten. Området erbjuder en stor bredd av aktiviteter, som till exempel för promenader, naturupplevelser och som en social mötesplats. Områden med höga friluftsvärden finns främst i de västra delarna av reservatet. Här finns bland annat Lärjeleden och gång-, cykel- och ridvägar. Bergums fritidslantgård och det omgivande landskapet i de östra delar av reservatet innehåller höga värden för friluftslivet.

Dalgångens natur- och kulturvärden har varit kända under lång tid och uppmärksammats i bland annat Naturvårdsverkets inventering av nip- och ravinlandskap i södra och mellersta Sverige, lövskogsinventeringar och ängs- och betesmarksinventeringar. Fiskeriverket (numera Havs- och vattenmyndigheten) har utsett Lärjeån, Mölnebacken, Hultabäcken samt Kvarnabäcken till nationellt särskilt värdefulla vatten, beroende på förekomst av flodpärlmusslan, arter av nejonöga, ål, havsvandrande öringsstam samt en ursprunglig laxstam. Naturvårdsverket har pekat ut Lärjeån och Kvarnabäcken som nationellt värdefullt vatten med stora natur- och landskapliga värden. I naturreservatet finns ett flertal av Skogsstyrelsen utpekade nyckelbiotoper. Utmärkande för dessa är den stora andelen lövträd av främst alm, ask och klibbal, rikligt med grova träd, död ved, värdefull kryptogamflora samt ett ymnigt mosstäck.

Det är av största vikt att bevara, vårda och utveckla områdets natur- och kulturvärden samt att se till att området även fortsättningsvis är tillgängligt för besökare. Att säkerställa långsiktig skötsel av naturreservatet, förhindra ytterligare negativ påverkan på naturvärden samt uppfylla Sveriges åtagande att skydda Natura 2000-områden utgör enligt Byggnadsnämndens bedömning motiv för reservatsbildningen.

Naturreservatets avgränsning

Naturreservatets gränser har anpassat efter områdets värden, naturliga ledlinjer och befintliga gränser. Mellan utloppet vid Göta älv och Rannebergen följer avgränsningen i huvudsak gränsen för riksintresse naturvård, strandskyddslinjen och/eller Natura 2000-området. Reservatsgränsen har delvis anpassat efter planlagd mark. Vid Rannebergen binds reservatet ihop med Vättelefjälls naturreservat. Denna kopplingen är viktig både för den biologiska mångfalden som en spridningskorridor och för friluftslivet, då Bohusleden passerar här. Efter Rannebergen är det främst ravinmiljöerna och skyddsvärda vattendrag som är huvudmotivet till avgränsningen. Söder om väg 190 ingår skyddsvärda bäckar och ravinmiljöer. Ett större skogsområde öster om Bergsjövägen har tagits med i reservatet, som kallas Sörbergen. Här finns det både naturvärden och värden för friluftslivet. I området finns en nyckelbiotop, sumpskogar, ett utpekat fågelberg och ett litet bestånd av klockgentiana. Byggnadsnämnden anser att naturreservatet ska ha föreslagen avgränsning där såväl vatten som betesmarker och skogsmark ingår. Utifrån perspektivet grön infrastruktur och gröna kilar bidrar skyddet och skötseln av Lärjeåns dalgång till möjligheten för arter att sprida och förflytta sig i landskapet.

Reservatets föreskrifter

Inom och i anslutning till naturreservatet finns ett flertal anläggningar och verksamheter av betydelse för samhällsutvecklingen, såsom nödvattentäkt, vägar, ledningar och jordbruksverksamhet. För att inte omöjliggöra underhålls- och säkerhetsarbete beträffande dessa anläggningar/verksamheter kan vissa åtgärder, som normalt är helt förbjudna i ett naturreservat, utföras efter tillstånd från Byggnadsnämnden.

Odlingslandskapet i Lärjeån är beroende av att det finns ett aktivt jordbruk med betesdjur för att hävda markerna. För att inte hindra utvecklingen av jordbruket i området kan ekonomibyggnader eller anläggningar/anordningar för jordbrukets behov uppföras efter kommunens tillstånd. Här ingår även anläggningar för hästverksamhet och odlingsverksamhet. Det kan till exempel vara växthus eller ligghallar för betesdjur. I reservatet är det förbjudet att avverka, gallra eller röja i träd i anslutning till vattendrag. Att bevara och utveckla en kantzon vid vattendragen har stor betydelse för vattendragets ekologiska status i skogs- och jordbruksmarker. Beskuggning av vattnet är viktigt för det biologiska livet eftersom skugga från träd och buskar sänker vattentemperaturen i vattendragen. Busk- och trädrötter stabiliserar marken i kantzonen och motverkar erosion. För att betesdjuren ska kunna komma ner till ån för att dricka är det tillåtet med mindre öppningar i kantzonen. Denna föreskrift bedöms inte påverka ersättningen för betesmarksstödet.

Då betesmarkerna i reservatet ligger vid vattendragen går betesdjur på flera ställen ner till vattnet för att dricka. I bevarandeplanen för Natura 2000-området anges att tramp från större betesdjur kan orsaka grumling samt skador på musselbeståndet. Därför är det inte tillåtet för betesdjur att gå ner till Lärjeån inom Natura 2000-området (bilaga 5). Här ska betesmarkerna stängs av och vatten till betesdjuren får lösas på annat sätt.

Lärjeån är en nödvattentäkt för Göteborg stad (i de lägen då vatten inte kan tas från Göta älv eller Delsjöarna). Detta innebär att Lärjeån ur denna aspekt utgör ett tungt allmänt intresse. Vissa åtgärder som behöver genomföras i reservatet för att säkra vattentäkten är förbjudna att genomföra utan tillstånd från Byggnadsnämnden. Exempel på åtgärder kan vara olika typer av dammar, våtmarker och anläggningar i vattnet. Anläggande av våtmarker och dagvattendammar är generellt en positiv åtgärd, som hjälper till att uppfylla syftet med reservatet. För att inte riskera att naturvärden skadas, så krävs det tillstånd från Byggnadsnämnden för att anlägga av våtmarker och för byggnader och anläggningar kopplade till nödvattentäkten.

Detaljplaner och områdesbestämmelser

De kommunala områdesbestämmelserna för Bergums byar, beslutade av byggnadsnämnden 1999, gäller även fortsättningsvis. De byggnader, med undantag för museigården, som ingår i områdesbestämmelserna är borttagna från naturreservatet.

I reservatet ingår ett antal områden som är detaljplanelagda. Byggnadsnämnden har bedömt att dessa områden kan ingå i reservatet utan att de strider mot detaljplanerna. Det är områden som har beteckning ”natur” och ”allmän plats park”. Områdena har tagits med i naturreservatet då de har höga naturvärden och friluftsvärden. Dessa områden kommer, genom skötselplanen, skötas på ett sätt som bland annat gynnar den biologiska mångfalden. Idag sköts dessa områden som naturmark eller används som betesmark och reservatet kommer inte påverka den nuvarande användningen eller skötseln. Ett naturreservat kommer också att säkerställa ett långsiktigt skydd för de höga naturvärdena och friluftsvärden i dessa områden

Effekter på ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är grunden för vår välfärd, ändå tar vi dem ofta för givet. Inom miljömålssystemet finns etappmålet att senast år 2018 ska betydelsen av biologisk mångfald och värdet av ekosystemtjänster vara allmänt känt och integreras i

ekonomiska ställningstaganden, politiska avväganden och andra beslut i samhället där så är relevant och skäligt. Bildandet av naturreservatet Lärjeåns dalgång har en inverkan på ett flertal ekosystemtjänster. Nedan listas de ekosystemtjänster som naturreservatet har en mer än försumbar påverkan på. I tabellen anges även om reservatet har en positiv eller negativ inverkan på berörd ekosystemtjänst.

Reglerande tjänster

Ekosystemtjänst	Inverkan
Vattenutjämning – våtmarker, dammar, vegetation etc. Hjälper till att utjämna vattenflöden vid stora nederbörds mängder	Positiv
Vattenrening – Våtmarker, översilningsmark, infiltration i mark.	Positiv
Pollinering – Livsmiljöer för pollinerande insekter: småskaligt landskap med ängar och hagar, bryn, stor mängd av blommor, blommande buskar och träd.	Positiv
Lokalklimat – Träd och buskar ger skugga, vindskydd, stor yta på blad för temperatursänkande avdunstning och transpiration	Positiv
Bullerreduktion – mjuk mark och andra ytor ger bullerreduktion. Träd och buskar minska den upplevda bullerstörningen. Vattenljud minskar buller.	Positiv
Erosionsskydd – Vegetation utmed erosionskänsliga vattendrag.	Positiv

Producerande tjänster

Ekosystemtjänst	Inverkan
Stadsnära odling – Åkermark, andra odlingsbara grönytor, områden för kolonitradgårdar.	Positiv

Kulturella tjänster

Ekosystemtjänst	Inverkan
Pedagogik – Lättillgänglighet, närhet till skola och förskola.	Positiv
Estetik, landskapsrum – Skapar variation, siktlinjer, utblick.	Positiv
Blomning – Rabatter, vilda blommor, blommande buskar och träd	Positiv
Fiske – Meta, fiska från strand.	Positiv
Kulturhistoria – Känna historiens vingslag.	Positiv
Motion – Jogga, löpa, stavgång, platser där man motionerar.	Positiv
Naturupplevelse – Skogskänsla, djurmöte, berg, våtmarker, naturupplevelse. Känsla av orörd natur.	Positiv
Promenad – Promenad, vandra, strosa. Promenad utan motion som främsta mål.	Positiv
Utblick – utsikt, öppenhet, luft. Utsikt från höjd eller över öppen yta.	Positiv
Vattenupplevelse – Närhet till vatten, vattenljud, vattenrörelse. Vara på en plats för vattnets skull.	Positiv
Vila – ro och avkoppling.	Positiv

Stödjande

Ekosystemtjänst	Inverkan
Vistelseplats – Värdefullt område för djur, fortplantning, uppväxtmiljö, födosök, övernattning, rast- eller övervintringsplats.	Positiv
Växtplats – Värdefullt område för växter och svampar	Positiv
Artrikedom – Många djur- eller växtarter inom området (Värdekärna.	Positiv
Individrikedom – Många exemplar av en art inom området (Värdeområde)	Positiv
Rödlistad art – Arter som finns med på svenska rödlistan och riskerar att försvinna från landet.	Positiv
Ansvarsart – Särskilt utsedd ansvarsart. Artens förekomst är särskilt viktig i kommunen eller betydelse för bevarandet på nationell nivå.	Positiv
Fridlyst art – Art skyddad enligt Artskyddsförordningen.	Positiv
Kontinuitet/Naturlighet – Område eller objekt med lång tid av obruten naturlighet eller hävd/skötsel: t.ex. naturskog.	Positiv
Spridningskorridor – Grönt eller blått stråk eller stepping stones som är viktigt för djurs eller växters möjligheter till spridning/förflyttning mellan områden	Positiv

Miljömål

Bevarandet av området ligger i linje med antagna nationella, regionala och lokala miljömål och bildandet av naturreservatet Lärjeåns dalgång utgör ett led i arbetet med att uppnå riksdagens antagna miljömål. Göteborgs lokala miljömål har sin utgångspunkt i dessa sexton nationella mål och finns presenterade i Göteborgs Stads miljöprogram. Göteborgs Stad har i programmet valt ut tolv mål som är viktigast för Göteborgssamhället och utifrån dessa skapat egna, lokala miljömål. Nedan följer tre exempel på delmål som bildandet av naturreservatet Lärjeåns dalgång bidrar till att uppnå: I Göteborgs miljömål *Levande sjöar och vattendrag* finns som delmål att statusen för sjöar och vattendrag inte får försämrats och alla ska senast 2027 ha uppnått minst god status enligt vattendirektivet. Att skydda ädellövskogarna kring Lärjeån bidrar till att uppfylla målet *Levande skogar*. Ett av delmålen i Göteborgs miljömål säger att ”skogens biologiska mångfald ska upprättas och utvecklas genom tydliga inslag av äldre värdefulla lövskogar, betade hagmarker, bränd skogsmark och hård död ved”. Enligt det lokala miljömålet för *Ett rikt växt- och djurliv* ska Göteborg till 2025 ha ett landskap med en rik variation av naturtyper, gröna stråk, goda spridningsmöjligheter samt fungerande ekologiska processer så att den biologiska mångfalden inte minskar jämfört med 2008.

Reservatet stärker även möjligheterna att nå det nationella friluftsmålet *Tillgänglig natur för friluftsliv* genom att områdets upplevelsevärden bevaras och utvecklas.

Beslutets förenlighet med riksintresse, planer och områdesbestämmelser

Beslutet går in linje med gällande översiktsplan för Göteborgs Stad, som anger att naturreservat ska inrättas för det aktuella området. Det är också markerat som ett område med stora värden för natur, kultur, friluftsliv och landskap.

Lärjeån, dalgången och delar av det omgivande landskapet är av riksintresse för naturvård (SE0520167 Lärjeån). Stora delar av dalgången med det omgivande landskapet är utpekade som riksintresse för friluftslivet (FO 28). Delar av reservatet ingår i Natura 2000-nätverket enligt EU:s habitatdirektiv (Rådets direktiv 92/43/EEG).

Lärjeån omfattas av strandskydd, vilket betyder att 100 - 200 meter från strandkanten är strandskyddad. Hultabäcken och Kvarnabäcken omfattas av strandskydd på 100 meter. Sjöarna i reservatet omfattas av ett strandskydd på mellan 50–100 meter.

Ett regionalt värdefullt odlingslandskap finns i de mellersta delarna kring naturreservatet.

Området uppströms Göteborgs råvattenintag, vilket inkluderar Lärjeåns utlopp och Lärjeholm, omfattas av ytvattensskydd enligt miljöbalken 7 kap 21 §.

Åtgärdsprogram har upprättats för fem av områdets mest hotade arter, asp, flodkräfta, flodpärlmussla, fågelfotsmossa och havsnejonöga. Cirka tio procent av Sveriges djur och växtarter är hotade.

I reservatet finns skyddsvärda träd och även en allé.

Intresseprövning

Avvägningar mellan enskilda och allmänna intressen har skett i samband med bildandet av naturreservatet. En avvägning har skett i varje enskilt fall och byggnadsnämnden bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Nämnden finner vid en vägning mellan enskilda och allmänna intressena i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses. Det allmänna intresset bedöms alltså väga tyngre än de enskilda intressena i respektive fall. Med hänsyn till områdets värden och naturreservatets syfte ges området bäst ett långsiktigt skydd och en utvecklingsmöjlighet genom bildande av naturreservat. Val av område, områdets avgränsning och föreskrifterna är anpassade till naturreservats syften och värden. Föreskrifterna är avsedda att begränsa skador på mark och vatten samt djur- och växtlivet men också för att kunna bevara de naturanknutna sociala värdena.

Reservatsföreskrifterna har anpassats för att pågående markanvändning inte ska försvåras. Ett av syftena med reservatet är bevara och utveckla ett värdefullt tätortsnära ravinlandskap med höga naturvärden, friluftsvärden och kulturhistoriska värden. Ravinlandskapet innefattar bland betes- och jordbruksmarkerna. Detta innebär att betesmarkerna fortsättningsvis ska betas och hållas öppna och att betesdriften återupptas i igenväxande betesmarker. De odlingsmarker som finns i reservatet ägs av kommunen och även dessa ska fortsättningsvis brukas.

Hushållningsbestämmelser

Naturreservatsbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna för mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap. miljöbalken och med den för området gällande översiktsplanen.

Upplysningar

Enligt 29 kap. 2 a §§ miljöbalken gäller bland annat ett brott mot föreskrift som meddelats enligt 7 kap. miljöbalken kan medföra straffansvar.

Föreskrifterna verkar inte retroaktivt, det vill säga byggnader, anläggningar och åtgärder som uppförts innan detta beslut vunnit laga kraft strider inte mot naturreservats föreskrifter. Däremot laglighets förklarar inte detta beslut sådant som eventuellt strider mot annan lagstiftning.

I övrig gäller allemansrätten i naturreservatet vilket bland annat innebär att cykling bara får ske om man inte kör sönder stigar eller skadar ömtålig natur.

Reservatsföreskrifterna ska inte utgöra hinder mot de åtgärder som kan utföras enligt gällande detaljplaner som ingår i naturreservatet och områdesbestämmelserna för Bergums byar och områdesbestämmelser för fritidshus i Rydet (bilaga 9).

Dispens och tillstånd från föreskrifterna

Om det finns särskilda skäl får Byggnadsnämnden ge dispens eller tillstånd från föreskrifterna. Dispens eller tillstånd får inte lämnas för åtgärder som strider mot syftet med naturreservatet. För beslut om upphävande eller dispens krävs dock att intrånget i naturvärdet kompenseras i skälig utsträckning inom naturreservatet eller något annat område (7 kap. 7 och 26 §§ miljöbalken).

Tillsyn i reservatet

Miljö- och klimatnämnden ansvarar för tillsynsuppgifter. Nämnden ansvarar för den operativa tillsynen i kommunala naturreservat enligt 26 kap. miljöbalken.

Annan lagstiftning gäller som vanligt

Vid sidan av föreskrifterna för naturreservatet gäller annan lagstiftning som vanligt, till exempel följande:

- För att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-området krävs tillstånd.
- Miljöbalkens bestämmelser om strandskydd, vattenverksamhet och artskydd.
- Regler om fridlysning av växter och djur i miljöbalken och artskyddsförordningen.
- Koppelregler i Lagen om tillsyn över hund och katt.
- Enligt Fiskeriverkets föreskrifter för fiske i Skagerak och Kattegatt och Östersjön (FIFS 2004:36) råder särskilda fiskeregler, bl.a. för fisket efter lax, öring och ål.

- Regler om körning i terräng finns i terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen.
- Kulturmiljölagen.
- Naturvårdsverkets föreskrifter om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel.
- Föreskrifter och allmänna råd om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring.

Ansvar och översyn

Göteborgs stad har övergripande ansvar för de naturreservat som beslutas av staden. Ansvaret fördelas via reglementen för stadens olika nämnder, som har olika ansvarsområden.

Förvaltare och förvaltningsuppgifter

Förvaltare av naturreservatet Lärjeåns dalgång är Göteborgs stad. Hur förvaltningen av naturreservatet är fördelad mellan stads olika nämnder framgår av stadens förvaltningskarta. I den mån stadens ansvar fördelas på flera olika förvaltare inom staden ska dessa samverka med varandra.

Naturreservatets gränser märks ut i terrängen av Göteborgs stad (Byggnadsnämnden).

Förvaltningen bedrivs enligt den skötselplan som fastställts av Göteborgs stad. Skötselplanen ska ligga till grund för naturreservatets skötsel och skötselplanen revideras vid behov.

Ersättningstalan

Stycket saknas i samrådshandlingen, men tillkommer i själva beslutet.

Kungörelse

Stycket saknas i samrådshandlingen, men tillkommer i själva beslutet.

Hur man överklagar

Stycket saknas i samrådshandlingen, men tillkommer i själva beslutet.

För stadsbyggnadskontoret

Karoline Rosgardt
Enhetschef

Emma Svensson
Handläggare